

O‘ZBEKISTON AGELENIDAE (ARANEAE) OILASI: TAKSONOMIK XILMA-XILLIK, TARQALISH VA YANGI QAYDLAR.

Shodmonov Feruz Abdullajonovich^{1,2}

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti¹

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti Samarqand kampusi²

Biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: feruzshodmonov902501@gmail.com.

+998972880033

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston hududida qayd etilgan Agelenidae C. L. Koch, 1837 oilasi vakillarining taksonomik tarkibi va tarqalishiga oid ma’lumotlar umumlashtiriladi. Adabiyot ma’lumotlari hamda muallifning 2023–2024-yillardagi dala tadqiqotlari asosida oilaning O‘zbekiston faunasidagi turlari tahlil qilindi. *Pireneitega wui* Zhao & Li, 2016 turining O‘zbekiston hududidan ilk qaydi va *Gorbiscape zarafshanicus* Fomichev & Shodmonov, 2024 turining tavsiflanishi mamlakat Agelenidae faunasiga oid yangi ma’lumotlarni sezilarli darajada kengaytirdi. Shuningdek, ilgari qayd etilgan turlar va yangi yig‘ilgan materiallar asosida O‘zbekiston Agelenidae faunasining zamonaviy taksonomik tarkibini aniqlashga harakat qilindi.

Kalit so‘zlar: Araneae, Agelenidae, , Coelotinae, O‘zbekiston, fauna, tur xilma-xilligi, taksonomiya, yangi qayd.

Аннотация. В статье обобщены сведения о таксономическом составе и распространении представителей семейства Agelenidae С. L. Koch, 1837, зарегистрированных на территории Узбекистана. На основе литературных данных и результатов полевых исследований автора, проведённых в 2023–2024 годах, проанализирован видовой состав семейства в фауне Узбекистана. Первое для Узбекистана обнаружение *Pireneitega wui* Zhao & Li, 2016 и описание нового вида *Gorbiscape zarafshanicus* Fomichev & Shodmonov, 2024 существенно расширили современные сведения о фауне Agelenidae страны. На основе ранее опубликованных данных и вновь собранного материала уточнён современный таксономический состав Agelenidae Узбекистана.

Ключевые слова: Araneae, Agelenidae, Coelotinae, Узбекистан, фауна, видовое разнообразие, таксономия, новый вид.

Abstract. This paper summarizes data on the taxonomic composition and distribution of representatives of the family Agelenidae C. L. Koch, 1837 recorded from Uzbekistan. Based on literature data and the author’s field studies conducted in 2023–2024, the species composition of the family in the fauna of Uzbekistan was analyzed. The first record of *Pireneitega wui* Zhao & Li, 2016 from Uzbekistan and the description of the new species *Gorbiscape zarafshanicus* Fomichev & Shodmonov, 2024 have significantly expanded the current knowledge of the country’s Agelenidae fauna. Based on previously published data and newly collected material, the current taxonomic composition of Agelenidae in Uzbekistan was clarified.

Keywords: Araneae, Agelenidae, Coelotinae, Uzbekistan, fauna, species diversity, taxonomy, new record.

KIRISH. Agelenidae C. L. Koch, 1837 voronkasimon to‘r to‘quvchi o‘rgimchaklarni o‘z ichiga olgan yirik oilalardan biri bo‘lib, dunyo bo‘yicha keng tarqalgan. Oila vakillarining taksonomik chegaralari va ichki sistematikasi hozirgi kungacha to‘liq hal etilmagan. Markaziy Osiyodagi Agelenidae vakillarining sezilarli qismi Ovtchinnikov, Zhang va Marusik, Zamani va Marusik hamda boshqa araxnologlarning tadqiqotlari asosida o‘rganilgan [1,3,8].

O‘zbekistonda Agelenidae oilasi vakillarini o‘rganish uzoq tarixga ega bo‘lsa-da, mamlakat hududining ayrim tog‘li va tabiiy hududlari hali yetarlicha tadqiq etilmagan. 2023-yilda Zarafshon tog‘ tizmasida olib borilgan dala tadqiqotlari davomida Agelenidae oilasining ilgari O‘zbekistonda qayd etilmagan vakillari aniqlangan. Jumladan, *Gorbiscape zarafshanicus* turi dunyo faunasi uchun ilk bor tavsiflangan va *Pireneitega wui* O‘zbekiston faunasi uchun birinchi marta qayd etilgan [2,4,5,6].

Pireneitega wui ilgari faqat Xitoyning Shinjon hududidagi tipik lokalitetdan ma’lum bo‘lgan. O‘zbekistonda aniqlanishi turning ma’lum arealini taxminan 1000 km g‘arbga kengaytirgan.

TADQIQOTNING MAQSADI: O‘zbekiston hududida qayd etilgan Agelenidae turlarini umumlashtirish, ularning zamonaviy taksonomik tarkibini aniqlash, tarqalishiga oid ma’lumotlarni jamlash hamda yangi topilmalarni faunistik ro‘yxatga kiritish.

MATERIAL VA METODLAR: Tadqiqotda O‘zbekistonda Agelenidae bo‘yicha mavjud adabiyot ma’lumotlari hamda 2023–2024-yillarda olib borilgan dala tadqiqotlari davomida yig‘ilgan materiallardan foydalanildi.

O‘rgimchak namunalari O‘zbekistonning turli tabiiy-geografik hududlaridan, jumladan tog‘, tog‘oldi, cho‘l va boshqa biotoplardan yig‘ilgan. Har bir namuna uchun yig‘ilgan sana, geografik koordinatalar, dengiz sathidan balandlik va biotop xususiyatlari qayd etildi.

O‘rgimchaklar qo‘l yordamida yig‘ilib, 70% etanolda saqlandi. Namunalar Olympus SZX16 stereomikroskopiga o‘rnatilgan Olympus DP74 raqamli kamerasi yordamida suratga olindi. Namunalar oq paxta joylashtirilgan, etanol bilan to‘ldirilgan idishda suratga olindi. Raqamli tasvirlar Zerene Stacker dasturi yordamida birlashtirildi. Turlarning tarqalish

_____ **Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 8-son** _____ **A seriya**
 xaritasi Simple Mapper onlayn xaritalash dasturi yordamida tuzildi (Shorthouse, 2010).
 Barcha o‘lchovlar millimetrda (mm) berildi.

Taksonlarning nomlanishi va sistematik holatini zamonaviy nomenklaturaga muvofiq tekshirish uchun World Spider Catalog ma’lumotlaridan foydalanildi.

NATIJALAR: O‘zbekiston Agelenidae faunasining taksonomik tarkibi. Adabiyot ma’lumotlari va yangi tadqiqotlar asosida O‘zbekiston hududidan qayd etilgan Agelenidae vakillarining ro‘yxati shakllantirildi (1-jadval).

1-jadval.

O‘zbekiston hududidan qayd etilgan Agelenidae turlari

№	Avlod	Tur
1	<i>Agelena</i> Walckenaer, 1805	<i>Agelena labyrinthica</i> (Clerck, 1758)
2		<i>Agelena maracandensis</i> (Charitonov, 1946)
3	<i>Coelates</i> Blackwall, 1841	<i>Coelates buharensis</i> (Charitonov, 1969)
4		<i>Coelates charitonovi</i> Spassky, 1939
5	<i>Pireneitega</i> Kishida, 1955	<i>Paracoelotes fedotovi</i> (Charitonov, 1946)
6		<i>Pireneitega major</i> (Kroneberg, 1875)
7		<i>Pireneitega wui</i> Zhao & Li, 2016
8	<i>Tegenaria</i> Latreille, 1804	<i>Tegenaria campestris</i> (C.L.Koch, 1834)
9		<i>Tegenaria domestica</i> (Clerck, 1758)
10	<i>Coelotes</i> Blackwall 1841	<i>Coelotes nenilini</i> Ovtchinnikov, 1999
11		<i>Coelotes turkestanicus</i> Ovtchinnikov, 1999
12	<i>Gorbiscape</i> Zamani & Marusik, 2020	<i>Gorbiscape zarafshanicus</i> Fomichev & Shodmonov, 2024

O‘zbekiston faunasi uchun yangi ma’lumotlar: *Gorbiscape zarafshanicus* Fomichev & Shodmonov, 2024. Mazkur tur 2023-yilda Samarqand viloyati, Zarafshon tog‘ tizmasidagi yetti uyli tabiiy hududidan topilgan. Holotip erkak individ 39°26’07.0” N, 66°59’02.0” E koordinatalarda, dengiz sathidan 1062 m balandlikda 3–8 iyun 2023-yilda F. Shodmonov tomonidan yig‘ilgan.

Tur *Gorbiscape gorbachevi* ga yaqin bo‘lib, erkak pedipalpisining embolusi, konduktori va tegulyar apofizi tuzilishidagi belgilar orqali undan farqlanadi. Urg‘ochisi hozircha noma’lum. Tur hozircha tipik lokalitetidan ma’lum.

Ushbu tur O‘zbekiston uchun nafaqat yangi tur, balki *Gorbiscape* avlodining mamlakat faunasidagi birinchi qaydi hisoblanadi.

Gorbiscape zarafshanicus

Pireneitega wui

Pireneitega wui Zhao & Li, 2016: *Pireneitega wui* 2023-yilda Samarqand viloyati, Zarafshon tog‘ tizmasidagi Yetti uyli tabiiy hududidan ikki erkak individ asosida qayd etilgan. Namunalar 1062 m balandlikda, 39°26′07.0″ N, 66°59′02.0″ E koordinatalarda yig‘ilgan.

O‘rganilgan erkaklarning umumiy tana uzunligi 10,1 mm bo‘lgan; karapaks uzunligi 5,0 mm, eni 3,6 mm, qorin uzunligi 4,9 mm va eni 2,8 mm ni tashkil etgan.

Turning diagnostikasida erkak pedipalpisining tuzilishi muhim ahamiyatga ega. tibulyar apofiz barmoqsimon, retrolateral tibial apofiz uchburchaksimon, tegulum aylanasiimon, tegulyar apofiz kuchli sklerotizatsiyalangan, konduktor esa toraygan uchli va retrolateral tomonga egilgan. Embolus uzun bo‘lib, ikkita egilish hosil qiladi.

Mazkur topilma *P. wui* ning O‘zbekiston hududidan birinchi qaydi bo‘lib, turning ma’lum arealini taxminan 1000 km g‘arbgga kengaytirgan.

MUHOKAMA: O‘zbekiston Agelenidae faunasining hozirgi tarkibi mamlakat hududida ushbu oilaning xilma-xilligi avvalgi ma’lumotlarga qaraganda yuqoriroq bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, so‘nggi ekspeditsiyalar davomida tog‘li hududlardan yangi materiallarning yig‘ilishi ilgari kam o‘rganilgan taksonlarni aniqlash imkonini bermoqda.

Pireneitega avlodi Markaziy Osiyo uchun alohida ahamiyatga ega. *P. wui* ning O‘zbekistonda topilishi bilan Markaziy Osiyoda ma’lum *Pireneitega* turlarining soni to‘qqiztaga yetgan. Shu bilan birga, avlodning ayrim Markaziy Osiyo vakillari faqat urg‘ochi individlar asosida ma’lum bo‘lib qolmoqda.

Yangi materiallarning geografik tahlili Zarafshon tog‘ tizmasining Agelenidae xilma-xilligini o‘rganish uchun istiqbolli hudud ekanligini ko‘rsatadi. Masalan, *P. fedotovi* ning tipik lokaliteti yangi *P. wui* topilgan nuqtadan taxminan 60 km, *P. major* esa atigi 20 km masofada joylashgan.

Shu sababli Zarafshon, Hisor va boshqa tog‘ tizmalari bo‘yicha maqsadli araxnologik tadqiqotlarni davom ettirish O‘zbekiston Agelenidae faunasida hali aniqlanmagan turlarni topish imkoniyatini oshiradi.

XULOSA: O‘zbekiston hududida Agelenidae oilasi vakillarining taksonomik xilma-xilligi avvalgi ma’lumotlarga qaraganda boyroq bo‘lib, yangi dala tadqiqotlari natijasida uning tarkibi muntazam ravishda kengayib bormoqda.

2023-yilda Zarafshon tog‘ tizmasida olib borilgan tadqiqotlar natijasida *Gorbiscape zarafshanicus* yangi turi tavsiflangan hamda *Pireneitega wui* O‘zbekiston faunasi uchun birinchi marta qayd etilgan.

P. wui ning aniqlanishi uning ma’lum arealini taxminan 1000 km g‘arbgga kengaytirgan va Markaziy Osiyoda ma’lum *Pireneitega* turlarining sonini to‘qqiztaga yetkazgan.

O‘zbekistonning tog‘li hududlarida Agelenidae bo‘yicha muntazam faunistik va taksonomik tadqiqotlarni davom ettirish yangi turlar, yangi geografik qaydlar hamda turlarning haqiqiy tarqalish areallarini aniqlash uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fomichev A.A., Shodmonov F.A. 2024. New data on true funnel weaver spiders (Araneae: Agelenidae) in Uzbekistan. *Acta Arachnologica*, 73(2): 75–80.
2. Ovtchinnikov S.V. 1999. On the supraspecific systematics of the subfamily Coelotinae (Araneae, Amaurobiidae) in the former USSR fauna. *Tethys Entomological Research*, 1: 63–80.
3. Ovtchinnikov S.V. 2000. The nominotypical spider subgenus *Coelotes* Blackwall, 1841 in the fauna of Tien Shan Mts. *Tethys Entomological Research*, 2: 35–48.
4. Zamani A., Marusik Y.M. 2020. A review of Agelenini (Araneae: Agelenidae: Ageleninae) of Iran and Tajikistan, with descriptions of four new genera. *Arachnology*, 18: 368–386.
5. Zhang X.Q., Marusik Y.M. 2016. A survey of *Pireneitega* from Tajikistan (Agelenidae, Coelotinae). *ZooKeys*, 635: 89–107.
6. Zhang X.Q., Zhao Z., Zheng G., Li S.Q. 2016. Nine new species of the spider genus *Pireneitega* Kishida, 1955 (Agelenidae, Coelotinae) from Xinjiang, China. *ZooKeys*, 601: 49–74.
7. Zhang X.Q., Zhao Z., Zheng G., Li S.Q. 2017. A survey of five *Pireneitega* species (Agelenidae, Coelotinae) from China. *ZooKeys*, 663: 45–64.
8. World Spider Catalog. 2024. *World Spider Catalog*. Version 24.5. Natural History Museum Bern.